

Bokmeldinger

Jone Salomonsen, *Når gud blir kvinne: Bant hekser, villmenn og sjamaner i USA*. Pax Forlag 1991.

Vil man tyde fremtiden, må man studere den «der den begynner», mente amerikanske religionsforskere i 1960-årene, og rettet sin oppmerksomhet mot San Francisco. Der ville de føle den religiøse mentalitetsforandring på pulsen.

Jone Salomonsen har også valgt San Francisco som utgangspunkt for å tyde det som skjer i kjølevannet av 1960- og 70-årenes religiøse oppbrudd. Hun er NAVF-stipendiat med tilknytning til Det teologiske fakultet, og har med antropologi som hjelpevitenskap studert noen av de gruppene som er med på å forme det post-kristne Amerika. Hun er opptatt av «hva slags religion amerikanske kvinner og menn skaper når de i dag forlater både kirkerommet, synagogen og Østens guruer, og ikke påberoper seg annen autoritet enn politisk bevissthet og egne erfaringer». De foreløpige resultatene av hennes studier foreligger nå som en rykende fersk rapport i Pax-boken *Når gud blir kvinne: Blant hekser, villmenn og sjamaner i USA*.

Den viktigste gruppen, som hun i nesten to år har studert på nært hold, er et community av «hekser» i San Francisco som kaller seg *Reclaiming*, et fellesskap på 150 mennesker – menn og kvinner, ungdommer og barn. Deres betydeligste leder og ideolog, Starhawk, besøkte Norge for få år siden, og er kjent for sine bøker om gudinnekult og alternativ religion.

«Reclaim» betyr å gjenvinne, og kan brukes både om å gjøre krav på det som er mistet, å innvinne nytt land, og om økologisk gjenvinning av brukte materialer. Det er trolig at alle nyansene ligger bak gruppens navn. Selve hekse-navnet er ett av mange uttrykk for en slik «gjenvinnelse». Med det solidariserer *Reclaiming*-fellesskapet seg med de mange som ble brent på Europas kjetterbål, samtidig som de vil gjenvinne det de påstår er en religion med røtter i det før-kristne Europa. Liknende tendenser til «reclaiming» av tabubelagte og negative ord finner man i heksenes og andre gruppers rehabilitering av betegnelser som «hedensk», «gudinne», «primitiv», «jordreligion», «kjønn», «drift», «sjamanisme», «villmenn» osv.

De gruppene forfatteren beskriver under slagordet «villmenn» kaller seg også «myto-poeter» (myttskaperere), og forsøker å omforme sin verden og dens nedarvede mannsidealene ved å gjenoppdage og nytolke myter eller ved å skape nye myter. «Sjamaner» er enkeltpersoner og grupper som ønsker å dra lærdom fra naturfolks sjamanistiske teknikker og innsikter, særlig fra indiansk religion.

Den foreliggende bok pretenderer ikke å bearbeide bevegelsene teologisk, men er en foreløpig rapport, skrevet med innsikt og engasjement. Førstehånds kjennskap formidles i et kjapt journalistisk språk. Leseren føres inn i de alternative landskapene, møter enkeltmennesker og grupper, lytter til fortellinger og mytetolkning, får utførlige beretninger om riter og

møter og samtaler. Analyse og beskrivelse går side om side og danner tilsammen et fyldig bilde, slik at grupper som i utgangspunktet virker totalt fremmede, etter en stund ikke virker så merkelige som deres bevisst kontroversielle språk i utgangspunktet får en til å tro.

Er heksefellesskapet og andre alternative grupper noe mer enn en forvirret generasjons håpløse ekseperimenter med religion, politikk og alternative fellesskapsformer, dømt til en sikker undergang? Det vet vel ingen, men boken trekker frem elementer som får en til å fatte interesse. Iøynefallende er deres kombinasjon av religionskritikk og religiøs søken. Man blir kjent med kreative, varme og intelligente mennesker som har forkastet foreldrenes religion fordi de mente den hadde skapt en umenneskelig verden. Underveis oppdaget de også at alternativene, østlige eller vestlige, religiøse eller sekulære, ofte var like autoritære og mannsdominerte som det de hadde vraket. Derfor ble deres «prosjekt» å forandre det vestlige samfunn ved en radikal forandring av dets religion. De brøt ned språket for å forme alternative språk, vraket gamle omgangsformer for å skape nye. Samtidig lånte de myter og riter og samfunnsmodeller fra andre kulturer og andre tider, lot seg inspirere, nytolket dem, misleste dem og omskapte dem etter eget behov.

Reservasjonene står i kø. I det lange løp krever det utholdenhet å følge med i heksenes provoserende slagord og historiske urimeligheter. Man reagerer mot den kompakte avvising av jødisk-kristen tradisjon som mannsreligion, selv om de samme anklagene også reises mot mye annet, bl.a. mot New Age og de østlige guru-

bevegelser. Den naive rekonstruksjon av førkristne religioner og naturreligioner blir anmassende, likeså den tilsvarende idealisering av kvinners religion. Selv om heksene tar avstand fra den ensidige dyrkelsen av «gudinnen» i endel feministisk religiøsitet, fordi «gudinnen» bare blir en negativ motpol til maskuline guddommer, og i stedet legger vekt på gud som immanent kraft som gjennomstrømmer alt, blir betoningen av kvinnekropp og jord og kjønn ensformig i lengden. Man går også trett av den stadige talen om religion som «prosjekt», der man skal skape riter, velge symboler, forme sine personlige riter, rekonstruere historien. Det gir plass for kreativitet, men samtidig undres man om ikke en slik prosjekt-orientert religiøsitet kan minne for mye om gammel maskulin aktivisme.

På tross av myldrende motforestillinger er det likevel ingen tvil om at heksene i sin famling og eksperimentering oppdager vesentlige ting om det religiøse språk, om ritenes og fellesskapets nyskapende – eller nyfødende – dynamikk. Man aner at forfatterens interesse er vakt nettopp av at heksene, med alle sine urimeligheter og «ville» prosjekter, har innsikt det er verd å ta med seg, som f.eks. deres rehabilitering av det religiøse språk, deres sans for ritenes livskraft, og for fellesskapets muligheter. Religionen utfolder seg i det nære, suger kraft av jorden og fellesskapet. Poesi og politikk, religion og økologi og livsglede henger sammen. Bak alle tabuer og kontroversielle eksperimenter – med hekser og gudinneprat, riter og myter og opptatthet av jordreligion, immanent guddoms-kraft og hedenskap – møter man

mennesker som er opptatt av noe så enkelt og vanskelig som å virkelig-gjøre sann menneskelighet, å finne en guddommelig sammenheng, å skape en bedre verden gjennom religiøs handling og politisk ansvar. Men det ikke er noe av det samme Jacob Needleman hentyder til når han i boken *New religions* karakteriserer California med ordene: «Something is struggling to be born here amid all the obvious absurdity and grotesquerie» (Crossroad 1984, s. 3)?

Jone Salomonsens prosjekt er neppe bare å gjøre et vitenskapelig feltarbeid og presentere interessante rapporter om siste nytt i alternativt amerikansk religion. Hun studerer fremtiden der den begynner, for på den måten å kunne tyde det som skjer, også i norsk sammenheng. Selv om de gruppene hun studerer ganske bastant vraker det meste av den jødisk-kristne tradisjon, ja kanskje nettopp derfor, har deres protest og oppbrudd, deres eksperimenter, riter og tanker aktualitet også for kristen teologi.

Boken kan leses på mange nivåer. Undertegnede har lest den som førstehånds informasjon om viktige oppbruddsbevegelser, men også som stimulans til kritisk refleksjon omkring kirkens skjebne i en ny tid. Heksene og tilsvarende grupper representerer befolkningslag som har mistet sansen for jødisk-kristen tradisjon, og som opplever Vesten som en destruktiv sivilisasjon. Det lyder ensidig og forenklet, men når deres versjon av historien vekker gjenkjennelse hos mange, sier det noe vesentlig også om kirken. Har de ikke rett i at kirken har gjort levende riter til døde seremonier, at den ofte har lagt ensidig vekt på «maskuline» verdier som makt og autoritet, at den har for-

flatet symbolspråk og myte til død bokstavelighet, mistet sansen for mysteriet, gjort Gud til en himmelsk garant for det bestående istedenfor den livgivende kraft som gjennomstrømmer og nærer alt liv?

Når mange – også en del aktive kristne og jøder – trekkes til disse bevegelsene, er det blant annet fordi de tror på religionen som en levende og formende kraft. Det har mange prester og predikanter glemt. Jone Salomonsens hekser vil skape riter som ikke er seremonier, gi liv til symboler og fortellinger og myter som formidler mer enn det noe etablert teologisk system kan romme. De minner oss om at kjedsommeligheten er et større problem for kirken enn vranglæren, det likegyldige pratet mer dødelig enn noen forfølgelse. De utfordrer oss til å se vårt behov for «reclaiming». Vi må gjenvinne språket, den levende sans for rite og religion, dristigheten som gjør livet til et eksperiment i religiøs søken. Ikke minst må vi gjenvinne fellesskapet som det befriende sted, med solidaritet og kreativitet og glede, med rom for utfoldelsen, med meningsfull form til hengivelsen og til livets dramatiske overganger i jubel og sorg og krise.

Til slutt noen ord om forfatterens eget ståsted. Rapportens form gir henne en viss anonymitet. Poenget er ikke å profilere seg teologisk, men å fortelle en historie og analysere en situasjon. Men den teologiske problematikken lurer like under overflaten. Den dukker opp i bisetninger og korte kommentarer, i tekstens tonefall og aksentuering og temperament. Man spør seg selv i hvilken grad reporteren identifiserer seg med de gruppene hun så engasjert beskriver. I hvilken grad er deres kritikk av ned-

arvet jødisk-kristen tradisjon hennes egen, og i hvilken grad identifiserer hun seg med deres religiøse eksperimenter? Til tider kan hun være meget kritisk, men av og til vet man ikke helt om det er forfatteren eller hennes informanter som taler.

Jone Salomonsens studier rommer

teologiske utfordringer som utvilsomt vil bli tydeligere ettersom hennes studier formes til et teologisk prosjekt. Da kan det brygge opp til teologiske kontroverser.

N. R. T.